

NATALIA OLSZANECKA

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0003-3601-8280

n.olszanecka@wp.pl

ROSJA-INDIE: EROZJA FILARÓW STRATEGICZNEGO PARTNERSTWA

Russia-India: Erosion of Pillars of Strategic Partnership

Since 2000, India and Russia have been linked by a strategic partnership, which in 2010 was elevated to the rank of „special and privileged”. The aim of the article is to present what Russian-Indian relations look like since February 2022. The analysis includes the first year after the Russian invasion of Ukraine. The author will look at three areas of cooperation: political, military and in the energy sector. The issue of joint plans for the Arctic will also be discussed. The main research problem will be finding the answer to the question: what future awaits the Russian-Indian partnership? The author’s hypothesis assumed that the relations between the partners would slowly deteriorate. This will be influenced by two factors: 1) India’s efforts to diversify its arms supplies; 2) weakening the potential of the Russian Federation, deterioration of its relations with the West and further closer relations with China.

Keywords: Russia, India, defense industry, China, Arctic, energy.

Od 2000 r. Indie i Rosję łączy partnerstwo strategiczne, które w 2010 r. zostało podniesione do rangi „specjalnego i uprzywilejowanego”. W wywiadzie udzielonym 28 sierpnia 2022 r. dla telewizji Zvezda rosyjski minister spraw zagranicznych Siergiej Ławrow stwierdził, że stosunki z Indiami nabrały cech szczególnie uprzywilejowanego partnerstwa strategicznego. Zaznaczył także, że z żadnym innym państwem Federacja Rosyjska nie posiada relacji określonych w ten sposób, tzn. takich, które zostały zdefiniowane w oficjalnych dokumentach przyjętych na

najwyższym szczeblu¹. Warto podkreślić, iż współpraca między tymi dwoma państwami nie odbywa się wyłącznie bilateralnie, ale jest także prowadzona np. w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy, BRICS (grupa państw Brazylia–Rosja–ChRL–Indie–Republika Południowej Afryki) czy trójki rosyjsko-indyjsko-chińskiej (RIC).

Celem artykułu jest analiza stosunków rosyjsko-indyjskich w pierwszym roku po rozpoczęciu rosyjskiej inwazji na Ukrainę w lutym 2022 r. Autorka koncentruje się na trzech głównych obszarach współpracy: politycznym, militarnym oraz energetycznym, a także omawia wspólne plany dotyczące Arktyki. Głównym problemem badawczym jest próba odpowiedzi na pytanie o przyszłość partnerstwa rosyjsko-indyjskiego. W artykule przedstawiono dwa najbardziej prawdopodobne scenariusze rozwoju wzajemnych relacji. Przyjęta hipoteza zakłada, iż stosunki między Rosją a Indiami będą ulegały powolnej degradacji. Wpływ na to będą miały dwa czynniki. Po pierwsze, wojna w Ukrainie wzmocniła w Indiach impuls do dywersyfikacji źródeł dostaw broni i amunicji. Rosja zmaga się bowiem z problemami w wypełnianiu swoich zobowiązań w tym zakresie. Dotychczas współpraca przemysłów obronnych stanowiła trzon wzajemnych relacji. Po drugie, osłabienie potencjału Federacji Rosyjskiej, pogorszenie jej relacji z Zachodem i dalsze zbliżenie z Chinami sprawiają, że Rosja staje się dla Indii mniej atrakcyjnym partnerem strategicznym. W rezultacie osłabiona politycznie nie będzie w stanie skutecznie równoważyć wpływów regionalnych, co może skłonić Indie do poszukiwania innych sojuszy i partnerstw.

WPROWADZENIE

Przez większą część zimnej wojny Związek Radziecki i Indie łączyły dobre stosunki. Indie, jako lider ruchu państw niezaangażowanych, trzymały się z dala od zimnowojennych rywalizacji. Chciały odgrywać neutralną rolę na arenie międzynarodowej i nie angażować się w sojusze budowane przez Amerykanów w celu powstrzymania Związku Radzieckiego. Kiedy główny antagonistą Indii – Pakistan – dołączył do Organizacji Paktu Centralnego (CENTO) i Organizacji Paktu Azji

¹ Ministerstvo inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii, *Interv'yu Ministra inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii S.V. Lavrova telekanalu «Zvezda» dlya dokumental'nogo fil'ma, posvyashchennogo Dvizheniyu neprisoedineniya, Moskva, 28 avgusta 2022 goda*, https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1827555/?lang=ru [dostęp: 06.01.2023].

Południowo-Wschodniej (SEATO), te konsekwentnie odmawiały wzięcia udziału w tego typu układach².

Bliskie stosunki z nowo niepodległym państwem ZSRR nawiązał w latach 50. XX w. po wizycie premiera Indii Jawaharlala Nehru w Moskwie w czerwcu 1955 r. Sprzyjał temu fakt, iż Indie postawiły sobie za cel osiągnięcie samowystarczalności gospodarczej poprzez rozwój przemysłu ciężkiego. Związek Radziecki zainwestował w szereg nowych przedsiębiorstw w kluczowych sektorach, takich jak inżynieria ciężka, górnictwo, energetyka i hutnictwo³. Współpraca radziecko-indyjska skoncentrowała się na trzech głównych obszarach:

1) Dostawy broni – Związek Radziecki szybko stał się głównym dostawcą uzbrojenia i amunicji do Indii. Było to szczególnie ważne, biorąc pod uwagę fakt, iż Pakistan w tym czasie otrzymywał już broń amerykańską (a od lat 60. XX w. także chińską). Warto podkreślić, iż obecnie ok. 85 proc. broni posiadanej przez indyjskie siły zbrojne jest radzieckiego/rosyjskiego pochodzenia. Wypracowane w latach 50. porozumienie stworzyło więc wieloletnią zależność⁴.

2) Rozwój hutnictwa, energetyki i przemysłu ciężkiego – we współpracy z ZSRR powstała część indyjskich przedsiębiorstw państwowych, które są konkurencyjne w skali światowej, jak BHEL, Oil and Natural Gas Corporation (ONGC) i Hindustan Aeronautics Limited (HAL), a także cały indyjski przemysł stalowy. Przy wsparciu Związku Radzieckiego powstał pierwszy Indyjski Instytut Technologii w Bombaju⁵.

3) Przeciwwaga dla sojuszu Stanów Zjednoczonych, Pakistanu i ChRL. W latach 60. XX w. zarówno Indie, jak i ZSRR postrzegały ChRL jako zagrożenie, co sprzyjało zacieśnianiu współpracy. Moskwa odegrała aktywną rolę w pokojowym rozwiązaniu konfliktu granicznego między Indiami a Pakistanem w 1965 r. Ugodą osobiście zajmował się Aleksiej Kosygin. ZSRR wsparł również Indie w trakcie wojny

² R. Menon, E. Rumer, *Russia and India. A New Chapter*, Carnegie Endowment for International Peace, 20.08.2022, <https://carnegieendowment.org/2022/09/20/russia-and-india-new-chapter-pub-87958>, s. 7 [dostęp: 01.02.2023].

³ K. Volkov, *S 1947 goda otnosheniya mezhdu Indiiyey i Rossiiyey ukhudshayutsya i korrektruyutsya. Rossiya i Indiya vekami stremilis' k sblizheniyu*, 25.01.2022, <https://rg.ru/2022/01/25/s-1947-goda-otnosheniia-mezhdu-indiej-i-rossiej-uglubliaiutsia-i-rasshiraiutsia.html> [dostęp: 01.02.2024].

⁴ S. Lalwani, F. O'Donnell, T. Sagerstrom, A. Vasudeva, *The Influence of Arms. Explaining the Durability of India-Russia alignment*, 15.01.2021, <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2473328/the-influence-of-arms-explaining-the-durability-of-indiarussia-alignment/> [dostęp: 01.02.2023].

⁵ Н. Дас Кунду, *Российско-индийские отношения: прошлое, настоящее, будущее*, 14.06.2016, <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiysko-indiyskie-otnosheniya/> [dostęp: 01.02.2024].

w 1971 r.⁶. W tym samym roku oba państwa podpisały traktat o pokoju, przyjaźni i współpracy.

Lata 90. XX w. przyniosły ochłodzenie we wzajemnych relacjach. Wraz z rozpadem ZSRR dezintegracji uległ radziecki kompleks przemysłowy, co zmniejszyło wartość wymiany handlowej. W Indiach rozpoczął się natomiast proces szeroko pojętego urynkowania gospodarki i reorganizacji polityki gospodarczej (m.in. wprowadzenie dyscypliny budżetowej, reforma systemu podatkowego, prywatyzacja, liberalizacja handlu, otwarcie na zagraniczne inwestycje)⁷. Nowy rozdział w stosunkach rosyjsko-indyjskich otworzył się dopiero wraz ze strategią polityki dwuwektorowości, którą w latach 2001–2002 obrał prezydent Władimir Putin. Tłumaczył on, iż jako państwo kulturowo europejskie, ale leżące na dwóch kontynentach, Rosja musi dbać o swoje interesy zarówno w Europie, jak i w Azji⁸. Stało się to bodźcem do rozwoju stosunków z Indiami.

Podczas wizyty prezydenta Dmitrija Miedwiediewa w Nowym Delhi w 2010 r. podpisano deklarację o „specjalnie uprzywilejowanym partnerstwie strategicznym”. Zakładała ona zwiększenie współpracy w sferze politycznej, bezpieczeństwa, handlu, obronności, nauki i technologii⁹.

W 2012 r. Rosja ogłosiła plany reorientacji swojej polityki zagranicznej, czyli tzw. zwrot na Wschód. Załamanie relacji z Zachodem pogłębiły aneksja Krymu i kryzys ukraiński w 2014 r. Rosyjski „zwrot na Wschód” miał charakter zarówno ekonomiczny (integracja rosyjskiego Dalekiego Wschodu i Syberii z gospodarkami regionu Azji i Pacyfiku), jak i strategiczny (zwiększenie wpływów Rosji w regionie Azji i Pacyfiku). Głównym partnerem handlowym Rosji w regionie są Chiny. Moskwa podjęła także dialog z Pakistanem, który od wielu lat korzystał już ze wsparcia dyplomatycznego i ekonomicznego ChRL. Indie zdecydowały się w tym okresie na politykę balansowania, na-

⁶ М. В. Никитина, *Индийско-Советские отношения: Заключение Договора О Мире, Дружбе И Сотрудничестве*, „Вестник ВГУ, Серия: История. Политология. Социология” 2007, nr 2, s. 101–107, <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/history/2007/02/2007-02-13.pdf>, s. 102–104 [dostęp: 01.02.2024].

⁷ M. Zaremba, *Liberalne reformy gospodarcze lat 90. XX wieku w Indiach. Przebieg i próba oceny*, „The Polish Journal of Economics” 2021, nr 4(308), s. 107, DOI: 10.33119/GN/143263.

⁸ A. Curanovic, S. Kardaś, R. Alf, *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej w okresie prezydentury Władimira Putina. Próba bilansu*, Żurawia Papers, z. 1–16, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.

⁹ N. Olszanecka, *Rosyjsko-indyjska współpraca w dziedzinie nauki i eksploracji kosmosu*, „Historia i Polityka” 2016, nr 15 (22), s. 112–113, DOI: 10.12775/HiP.2016.006.

wiażując bliższe relacje ze Stanami Zjednoczonymi i ich sojusznikami w regionie. Przypieczętowaniem tej strategii było wzięcie udziału w Czterostronnym Dialogu Bezpieczeństwa (tzw. Quad) w 2017 r., co wywołało sprzeciw zarówno w Rosji, jak i w ChRL. Efektem pogorszenia wzajemnych relacji było m.in. zmniejszenie importu broni z Rosji. Na skutek wzmożonych wysiłków dyplomatycznych relacje rosyjsko-indyjskie zaczęły się normować w 2019 r.¹⁰. Problemem pozostały relacje indyjsko-chińskie. W 2020 r. doszło do incydentu na granicy w Ladakh. Chiny są dla Indii nie tylko głównym partnerem handlowym, ale także największym wyzwaniem w kwestii ich bezpieczeństwa. W interesie Nowego Delhi jest więc utrzymanie dobrych relacji z silną Rosją, która może stanowić przeciwwagę dla Chin w regionie.

INDYJSKA DOKTRYNA JAISHANKARA

Indyjska polityka zagraniczna zmieniała się na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci. W pierwszym okresie po uzyskaniu przez kraj niepodległości można ją było określać jako idealistyczną. W tym czasie Indie stały się jednym z liderów tworzących Ruch Państw Niezaangażowanych. Po porażce w wojnie z Chinami w 1962 r. skoncentrowano się bardziej na bezpieczeństwie narodowym, a polityka zagraniczna stała się bardziej praktyczna. W tym okresie doszło m.in. do zbliżenia z ZSRR. Od lat 90. indyjska polityka zagraniczna stopniowo zmierzała ku wielostronności¹¹.

Kształt obecnej polityki zagranicznej Indii został opisany przez ministra Subrahmanyama Jaishankara w książce *The Indian Way. Strategies for an Uncertain World*, wydanej w 2020 r. Podkreśla on m.in., iż polityka nieangażowania się ewoluowała do polityki tzw. wielostronnego porozumienia. Indie dążą więc do współpracy z tymi państwami, z którymi partnerstwo jest dla nich korzystne. Stawiają na pragmatykę, nie ideologię. Rozwijają kontakty z USA, Rosją, Chinami, UE. Są członkiem G20 i grup BRICS i Quad¹². Zaangażowanie w te, ponieważ wzajemnie się wykluczające, ugrupowania stanowi

¹⁰ O.G. Leonova, *Indiya i Rossiya v novykh geopoliticheskikh usloviyakh: novyy etap vzaimootnosheniy*, „Rossiya i sovremennyy mir” 2023, nr 2, s. 67–71.

¹¹ B. Sipocz, *Polityka zagraniczna Indii a sojusz QUAD*, „The Warsaw Institute Review” 2022, nr 4, s. 44–51.

¹² Czterostronny Dialog Bezpieczeństwa (Quadrilateral Security Dialogue) – Nieformalny sojusz Stanów Zjednoczonych, Japonii, Indii i Australii.

część przemysłanej polityki zmierzającej do utrzymania niezależności. Jaishankar opowiada się za zerwaniem z przeszłością w indyjskiej dyplomacji. Zaleca wykorzystanie nowych okoliczności w trybie polityki realistycznej. Oznacza to, iż Indie muszą przede wszystkim dbać o swoje interesy narodowe. Doktrynę Jaishankara kształtują ponadto trzy zasady: unikaj sojuszy, wykorzystuj konflikty nieodłącznie związane ze światem wielobiegunowym i akceptuj wynikające z nich sprzeczności¹³.

Stąd też aktualną politykę Indii wobec Rosji należy rozpatrywać jako strategię pozwalającą na wykorzystanie stale zmieniających się warunków globalnych. Kluczowym filarem nowej polityki zagranicznej Indii jest bowiem „realizowanie [swoich] interesów narodowych poprzez identyfikowanie i wykorzystywanie możliwości stworzonych przez globalne sprzeczności” oraz „wydobywanie jak największej ilości korzyści z jak największej liczby powiązań”¹⁴. Dobre relacje z Rosją są dla Indii istotne z kilku powodów. Jest ona głównym eksporterem uzbrojenia do Indii. Rosnące zapotrzebowanie energetyczne sprawia, że Rosja jest ważnym dostawcą i inwestorem w tym sektorze indyjskiej gospodarki, oferując ropę naftową po atrakcyjnych cenach. Import olejów jadalnych i nawozów jest również ważny z punktu widzenia indyjskiego bezpieczeństwa żywnościowego¹⁵.

RELACJE ROSYJSKO-INDYJSKIE W PIERWSZYM ROKU WOJNY

Inwazja Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r. wywołała szeroki międzynarodowy sprzeciw. 25 lutego 2022 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ głosowała nad projektem rezolucji uznającej akt inwazji Rosji na Ukrainę za naruszenie rozdziału 2 ust. 4 Karty Narodów Zjednoczonych, żądając, żeby Rosja natychmiast zaprzestała użycia siły i wycofała swoje wojska. Rosja projekt zawetowała. 2 marca Zgromadzenie Ogól-

¹³ Ch. Jaffrelot, *Christophe Jaffrelot Reviews „The India Way. Strategies for an Uncertain World”*, SouthAsiaSource, 26.05.2021, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/south-asiasource/christophe-jaffrelot-reviews-the-india-way-strategies-for-an-uncertain-world-by-dr-s-jaishankar/> [dostęp: 01.02.2024].

¹⁴ A.J. Tellis, *Non-allied Forever. India's Grand Strategy According to Subrahmanyam Jaishankar*, 3.0.2021, <https://carnegieendowment.org/posts/2021/03/non-allied-forever-in-dias-grand-strategy-according-to-subrahmanyam-jaishankar?lang=en> [dostęp: 01.02.2023].

¹⁵ K.A. Kronsdat, *India-Russia Relations and Implications for U.S. interests*, Congressional Research Service, 24.08.2022, <https://sgp.fas.org/crs/row/R47221.pdf>, s. 2 [dostęp: 01.02.2023].

ne ONZ przytłaczającą większością głosów (141:5) potępiło rosyjską agresję i zażądało natychmiastowego wycofania wojsk z terytorium Ukrainy. Indie i ChRL wstrzymały się od głosu¹⁶. W krótkim czasie Stany Zjednoczone, Unia Europejska i inne państwa udzieliły Ukrainie pomocy wojskowej, gospodarczej i humanitarnej oraz nałożyły na Rosję szereg sankcji. W trakcie głosowania w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ 12 października 2022 r. dotyczącego potępienia Rosji za aneksję czterech regionów Ukrainy Indie również wstrzymały się od głosu (143 państwa głosowały za; 5 przeciwko a 35 się wstrzymało)¹⁷. Ponadto nie wprowadziły sankcji wobec swojego wieloletniego partnera, a od marca 2022 r. wielokrotnie zwiększyły zakupy rosyjskiej ropy naftowej.

Indie podają kilka powodów swojej decyzji. W pierwszej kolejności pojawiają się zapewnienia o prowadzonej polityce neutralności, która wpisuje się w nową strategię indyjskiej polityki zagranicznej (opisana powyżej). Ponadto za przyczynę podaje się fakt, iż Indie potrzebują wsparcia Rosji, aby utrzymać równowagę sił na subkontynencie indyjskim; że wstrzymywanie się Indii od głosu jest „rewanżem” w stosunku do ZSRR za to, że wetowało rezolucje ONZ w trakcie wojen Indii z Pakistanem oraz że Indie są mocno uzależnione od dostaw rosyjskiego sprzętu wojskowego¹⁸.

Jednocześnie indyjscy politycy (w tym minister Jaishankar) podkreślali, że ich kraj jest „zdecydowanie przeciwny konfliktowi” i opowiada się „po stronie pokoju”. Przedstawiciele władzy wielokrotnie starali się podkreślić potrzebę „poszanowania Karty Narodów Zjednoczonych, międzynarodowego prawa oraz suwerenności i integralności terytorialnej państw”. Zaznaczali jednocześnie, iż relacje rosyjsko-indyjskie od lat należą do bardzo stabilnych¹⁹. Na zarzuty dotyczące nienależenia przez Indie sankcji gospodarczych Nowe Delhi odpowiada, że również państwa Europy kupują rosyjskie surowce. W trakcie międzynarodowej konferencji w Monachium 14 grudnia 2022 r. minister Jaishankar zapytał: „...czy kupowanie rosyjskiego gazu nie jest finansowaniem wojny. Dlaczego tylko indyjskie pieniądze

¹⁶ M. Izuyama, *Why India Abstained from UN Votes on Ukraine*, nr 212, 31.03, 2022, <https://www.nids.mod.go.jp/english/publication/commentary/pdf/commentary212e.pdf>, s. 1 [dostęp: 01.02.2024].

¹⁷ *India Abstains from UN Vote Condemning Russia's 'Annexation' of Ukraine*, 24.02.2023, <https://www.ndtv.com/india-news/india-abstains-from-un-vote-condemning-russias-annexation-of-ukraine-3426797> [dostęp: 01.02.2024].

¹⁸ M. Izuyama, *Why India Abstained...*

¹⁹ K.A. Kronsdat, *India-Russia Relations and Implications...*, s. 3.

i ropa naftowa eksportowana do Indii finansują wojnę, a gaz dla Europy nie?”²⁰.

Jednym z pierwszych symptomów zmiany stanowiska był fakt, iż Indie wstrzymały się od głosu na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ w dniu 7 kwietnia w sprawie zawieszenia Rosji w Radzie Praw Człowieka ONZ. Wcześniej Rosja ostrzegła, że będzie uważała, że głosy na „tak” lub wstrzymujące się są „nieprzyjawnymi gestami”²¹. Również w trakcie spotkania prezydenta Putina z premierem Narendrą Modim na szczycie Szanghajskiej Organizacji Współpracy we wrześniu 2022 r. w Samarkandzie w Uzbekistanie można było zaobserwować pewne zmiany. Premier Modi miał w rozmowie z prezydentem Federacji Rosyjskiej powiedzieć, że „to nie jest czas wojen”. Wspomniał także o potrzebie polegania na dyplomacji i podążania drogą pokoju²².

Przyczyną delikatnych (w pierwszym roku konfliktu) zmian w podejściu Indii może być fakt, iż Rosja coraz bardziej koncentruje się na ChRL. Chiny są natomiast tradycyjnie postrzegane jako największe zagrożenie dla interesów Indii w Azji Południowej. Są one też kluczowym sojusznikiem Pakistanu. Władze w Nowym Delhi są szczególnie wrażliwe na sygnały świadczące o tym, że Rosja i Chiny zbliżają się lub ich współpraca sprzyja chińskim interesom w Azji²³. Szczególny niepokój budzą wspólne starania na rzecz budowy Nowego Jedwabnego Szlaku. Projekt ma bowiem służyć umocnieniu Chin u indyjskich granic. Drugim obszarem kontrowersyjnym dla Indii jest rosyjska współpraca wojskowo-techniczna z Pakistanem, która ma na celu zwiększanie zdolności antyterrorystycznych oraz antynarkotykowych tego państwa²⁴.

Analizując wzajemne relacje rosyjsko-indyjskie, należy zauważyć, iż napędzają je cztery czynniki: pragmatyczna polityka zagraniczna Indii polegająca na realizacji własnych interesów politycznych poprzez wykorzystywanie sprzyjających globalnych okoliczności; chęć równo-

²⁰ Ang. „Tell me if buying Russian gas is not funding the war. Why is only Indian money and oil coming to India that funds and not gas coming to Europe?”; *How Jaishankar defended the India way this year amid Ukraine conflict*, 14.12.2022, <https://www.livemint.com/news/india/how-jaishankar-defended-the-india-way-this-year-amid-ukraine-conflict-11670985883671.html> [dostęp: 01.02.2023].

²¹ S. Roy, *UNGA Vote. Despite Russia's Red Flag, why India Put Foot Down in its Tight-rope Walk*, „Indian Express”, 09.04.022, <https://indianexpress.com/article/explained/russia-ukraine-war-india-un-general-assembly-bucha-7858913/> [dostęp: 01.02.2023].

²² R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*, s. 3.

²³ K.A. Kronsdat, *India-Russia Relations and Implications...*

²⁴ S. Wiśniewski, *Partnerstwo rosyjsko-indyjskie, czyli sojusz na rzecz wielobiegunowego świata*, Nowy Ład, 4.01.2022, <https://nlad.pl/partnerstwo-rosyjsko-indyjskie-czyli-sojusz-na-rzecz-wielobiegunowego-swiatea/> (dostęp: 05.02.2023).

ważenia wpływów w Azji; utrzymująca się częściowa nieufność wobec USA w niektórych kręgach indyjskiej elity politycznej; silne związki w dziedzinie militarnej. Rosyjska inwazja na Ukrainę przyczyniła się do zmiany trzech z tych czynników, co może w przyszłości podważyć pragmatyczność relacji Indii z Rosją. Osłabieniu uległa współpraca w dziedzinie militarnej. Ponadto Rosja traci zdolność równoważenia sił w regionie. Zmniejsza się także nieufność Indii w stosunku do USA²⁵.

OBSZARY WSPÓŁPRACY

PRZEMYSŁ OBRONNY

Indie zaczęły importować broń z ZSRR w latach 50. XX w. Początkowo zakupy obejmowały samoloty transportowe (Iljuszyn Il-14) oraz myśliwce (MiG-21). Od 1962 r. obserwuje się stały wzrost sprzedaży uzbrojenia z Rosji do Indii. Eksport broni i sprzętu wojskowego do Indii nie ustał wraz z zakończeniem zimnej wojny. Szacuje się, iż od początku lat 90. Rosja odpowiadała za dwie trzecie zakupów broni w Indiach²⁶. Największe transakcje dotyczyły: czołgów (T-72 i T-90S), samolotów szturmowych (wariantów MiG-21, Su-30 i MiG-29), konwencjonalnych okrętów podwodnych, tankowców powietrznych (Il-78). Indie zakupiły od Rosji także lotniskowiec i wydzierżawiły okręt podwodny o napędzie atomowym²⁷.

W latach 2000–2021 oba państwa podpisały ponad pięćdziesiąt odrębnych umów dotyczących sprzedaży lub modernizacji czołgów bojowych, wozów piechoty, myśliwców, fregat, pocisków przeciwokrętowych i przeciwpancernych²⁸. Warto podkreślić, iż 14 spośród tych umów podpisano po aneksji Krymu w 2014 r. Jednym z tych porozumień była umowa o wartości 5,2 mld USD na sprzedaż Indiom systemu obrony powietrznej S-400 Triumf w liczbie 5 pułków²⁹. Indie podpisały umowę z Rosją wbrew uchwalonej przez USA w 2017 r. ustawie Countering America's Adversaries Through Sanctions Act,

²⁵ S.A. Warren, S. Ganguly, *India–Russia Relations after Ukraine*, „Asian Survey” 2022, t. 62, nr 5–6, s. 815, 818, DOI: 10.1525/as.2022.1799235.

²⁶ T. Wróbel, *Czarne chmury nad rosyjską zbrojeniówką*, Polska Zbrojna, 28.03.2022, <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/36883?t=Czarne-chmury-nad-rosyjska-zbrojeniowka> [dostęp: 05.02.2023].

²⁷ *Russian Arms Sales and Defense Industry*, Congressional Research Service, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46937> [dostęp: 05.02.2023].

²⁸ P.D. Wezeman, A. Kuimova, S.T. Wezeman, *SIPRI Arms Transfers Database*, Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-arms-imports-from-russia/> [dostęp: 03.02.2023].

²⁹ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*, s. 22.

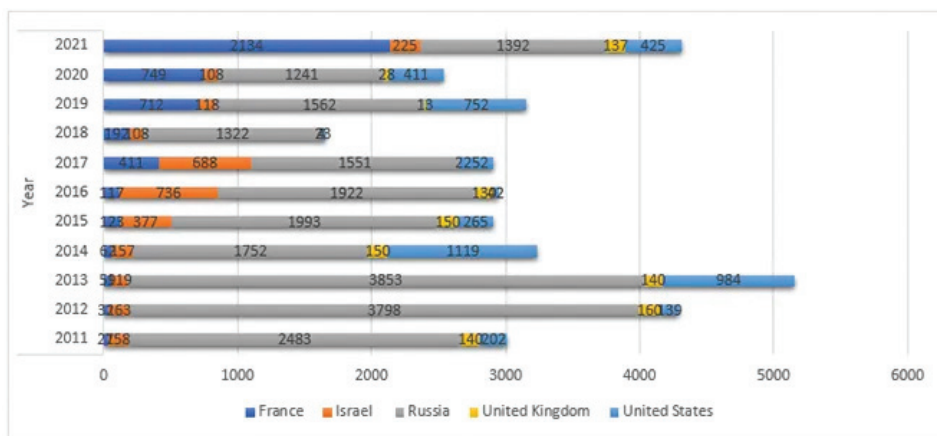
która umożliwia karanie podmiotów angażujących się w „znaczące transakcje” z Rosją, Iranem i Koreą Północną.

Jak pokazują badania opublikowane przez SIPRI, Indie, mimo groźby sankcji, są w dalszym ciągu zainteresowane zakupem rosyjskiego uzbrojenia. Przyczyną tego stanu rzeczy są: konkurencyjna cena; łatwość w obsłudze; przyzwyczajenie żołnierzy oraz chęć do podejmowania wspólnych projektów. Rosja jest także gotowa dzielić się z partnerami najnowszymi osiągnięciami swojej techniki wojskowej³⁰.

Jak widać na wykresie 1, w 2021 r. Indie przeznaczyły na zakup uzbrojenia ok. 4 mld dolarów. Zauważalna jest jednak zwiększająca się dywersyfikacja źródeł pozyskiwania sprzętu wojskowego. Warto podkreślić, iż powoli rozwija się także rodzimy, indyjski przemysł zbrojeniowy, który do tej pory nie był w stanie zaspokoić potrzeb sił zbrojnych. W 2021 r. po raz pierwszy to nie Rosja, a Francja była głównym dostawcą sprzętu wojskowego do Indii. Federacja Rosyjska zapewniła „tylko” ok. 32 proc. dostaw (dla porównania – w 2011 r. było to blisko 90 proc.)³¹.

WYKRES 1

Udział poszczególnych państw w imporcie uzbrojenia do Indii
w latach 2011–2021 (w mln dolarów)

Źródło: K. Bommakanti, S. Patil, *Explained: India's arms imports from Russia*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-arms-imports-from-russia/> [dostęp: 04.02.2023], na podstawie SIPRI.

³⁰ P. Kugiel, *Słabnące partnerstwo Indii i Rosji – niespodziewany efekt wojny na Ukrainie*, <https://pism.pl/publikacje/slabnace-partnerstwo-indii-i-rosji-niespodziewany-efekt-wojny-na-ukrainie> [dostęp: 03.02.2023].

³¹ K. Bommakanti, S. Patil, *Explained: India's Arms Imports from Russia*, <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-arms-imports-from-russia/> [dostęp: 04.02.2023].

Można więc zauważyć, iż z jednej strony wojna w Ukrainie zintensyfikowała międzynarodową presję na Indie, aby ochłodziły relacje z Rosją, z drugiej strony ze względu na sankcje nałożone na rosyjskie firmy przemysłu obronnego mają one coraz większe problemy z płynnością finansową i zawieraniem transakcji. Negatywny wpływ na rosyjską produkcję zbrojeniową mają np. niedobory półprzewodników wymaganych do wytwarzania zaawansowanych systemów uzbrojenia. Niedobory spowodowane były w pierwszej kolejności przez pandemię COVID-19, a obecnie przez sankcje nałożone na Rosję przez Tajwan i Koreę Południową³². Straty własne, które ponosi rosyjska armia od momentu rozpoczęcia działań zbrojnych w Ukrainie, zmuszają jednocześnie przemysł zbrojeniowy do ograniczenia międzynarodowego handlu bronią i zaspokajania w pierwszej kolejności potrzeb rodzimych sił zbrojnych³³. Dochodzi do tego porażka wizerunkowa, jaką jest dla produktów rosyjskiego przemysłu obronnego wojna w Ukrainie.

Dlatego też Indie stoją w obliczu niepewności związanej z przyszłością współpracy wojskowej z Rosją. Władze w Nowym Delhi obawiają się, iż nie będą w stanie pozyskać części zamiennych do zakupionego od Rosji sprzętu wojskowego – w tym samolotów bojowych firmy Suchoj. Rosja dostarcza Indiom (lub współprodukuje z nimi) wiele zaawansowanych technologicznie typów broni, które są kluczowe dla bezpieczeństwa. Są to m.in. system obrony powietrznej S-400 Triumf, pociski manewrujące BrahMos i napęd nuklearny dla okrętów podwodnych³⁴. Hipersoniczne pociski BrahMos są uważane za jedne z najlepszych na świecie. Kooperacja z Indiami w zakresie ich dostaw do wymogów indyjskich sił zbrojnych trwa nieprzerwanie od kilku lat. W marcu 2022 r. Indie przeprowadziły udaną serię testów pocisków BrahMos o wydłużonym zasięgu (nawet 450–500 km)³⁵.

W 2022 r. Indie zdecydowały się na większą dywersyfikację dostawców uzbrojenia i niezawieranie nowych umów z Rosją – wstrzymały m.in. negocjacje w sprawie zakupu 10 śmigłowców (Ka-31) ze względu na niepewność dostaw³⁶. Zmniejszenie zależności Indii od rosyjskiej broni będzie jednak procesem długotrwałym.

³² L. Williams, *Taiwan's Semiconductor Ban Could Spell Catastrophe for Russia*, Investment Monitor, <https://www.investmentmonitor.ai/special-focus/ukraine-crisis/taiwan-semiconductor-ban-russia-catastrophe> [dostęp: 04.02.2023].

³³ K.A. Kronsdat, *India-Russia Relations and Implications...*, s. 11.

³⁴ S.A. Warren, S. Ganguly, *India-Russia Relations...*, s. 820–823.

³⁵ R. Sharma, *Indian Navy fires BrahMos-ER Missile; Can Strike Deep into China, Pakistan Territory with Pinpoint Accuracy*, <https://www.eurasiantimes.com/indian-navy-fires-brahmos-er-missile-can-strike-deep/> [dostęp: 04.02.2024].

³⁶ K.A. Kronsdat, *India-Russia Relations and Implications...*, s. 11.

PRZEMYSŁ ENERGETYCZNY

Do momentu wybuchu wojny w Ukrainie w 2022 r. mogło się wydawać, iż oprócz przemysłu zbrojeniowego Rosja ma niewiele do zaoferowania swojemu strategicznemu partnerowi. W 2020 r. wartość rosyjskiego eksportu do Indii – z wyłączeniem uzbrojenia – wyniosła bowiem mniej niż 6 mld dolarów, a indyjski eksport do Rosji mniej niż 3 mld dolarów³⁷. Inwazja na Ukrainę i nałożone na Rosję sankcje doprowadziły jednak do nieoczekiwanej zmiany sytuacji. Zamknięcie europejskich rynków zbytu na rosyjskie surowce energetyczne spowodowało istotne przesunięcia w globalnych łańcuchach dostaw. Rynek, który wchłaniał prawie 2,5 mln baryłek ropy naftowej dziennie, kolejny milion baryłek produktów rafinowanych i 155 mld metrów sześciennych gazu ziemnego rocznie, prawie zniknął³⁸.

Naturalnym krokiem dla Federacji Rosyjskiej po nałożeniu na nią sankcji było zwrócenie się ku Indiom, będącym trzecim co do wielkości importerem ropy naftowej na świecie (po Chinach i Stanach Zjednoczonych), kupującym średnio do 5 mln baryłek (mb) dziennie. Większość pozyskiwanej przez nie ropy pochodziła do tej pory z państw Zatoki Perskiej. Przed 2022 r. udział Rosji w indyjskim imporcie ropy wynosił mniej niż 2%³⁹. Indie zaczęły zwiększać zakupy ropy naftowej od Rosji już w marcu 2022 r., a w listopadzie import osiągnął poziom 908 tys. baryłek dziennie. Rosyjska ropa stanowiła wówczas ok. 23 proc. całkowitego importu tego surowca. Co ważne, Indie w grudniu (po wejściu w życie embarga UE na rosyjską ropę i pułapu jej cen wynoszącego 60 dolarów za baryłkę) kupowały rosyjską ropę typu Ural nie tylko znacznie taniej (w cenie ok. 35 dolarów za baryłkę), niż wynosił pułap, ale też czasem po cenach poniżej kosztów⁴⁰. Przekierowanie eksportu ropy naftowej wiązało się z ogromnymi kosztami dla Rosji. Aby wejść na rynek indyjski, wymagane były duże rabaty i zmiany w infrastrukturze transportowej.

Problemem w sprzedaży ropy naftowej do Indii są kwestie walutowe. Rosja zrezygnowała z transakcji w dolarach, więc Nowe Delhi płaca

³⁷ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*

³⁸ J. Lee, *View: Russia Can't Replace the Energy Market that Vladimir Putin Broke*, https://economictimes.indiatimes.com/news/international/business/russia-cant-replace-europe-no-matter-how-much-oil-india-buys/articleshow/97415062.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst [dostęp: 04.02.2023].

³⁹ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*

⁴⁰ G. Kuczyński, *Indie kupują rosyjską ropę na potęgę*, 27.12.2022, <https://warsawinstitute.org/pl/indie-kupuja-rosyjska-rope-na-potega/> [dostęp: 04.02.2023].

za surowce w rupiach. Jest to waluta praktycznie niewymienialna, gdyż indyjskie przepisy walutowe ograniczają obieg i rozliczenia w rupiach poza granicami kraju. Ponadto handel z Rosją jest praktycznie jednostronny. Problem pozostaje więc nierozwiązany. Najczęściej pojawiające się pomysły wyjścia z patowej sytuacji obejmują: zaangażowanie państw trzecich jako pośrednika; oddanie przez Indie części uzbrojenia; inwestycje tych pieniędzy w niektóre obszary indyjskiej gospodarki; wejście na rosyjski rynek firmy Tata Motors⁴¹.

Do tej pory do najważniejszych inicjatyw indyjsko-rosyjskich w sektorze energetycznym należały projekty ONGC Videsh Limited (OVL), która realizowała w Rosji trzy inwestycje, w tym posiadała duże udziały w projekcie Sachalin-I i w polach gazowych znajdujących się na wschodnim wybrzeżu. Zajmowała się także poszukiwaniem ropy naftowej w obwodzie tomskim. OVL, wraz z kilkoma innymi indyjskimi firmami energetycznymi rozważała również udział w projekcie Wostok na Syberii, a także w Arktyce⁴². Inna spółka – Oil India Limited – posiada znaczące udziały w trzech rosyjskich projektach energetycznych. Rosyjski koncern Rosneft ma natomiast większościowy pakiet udziałów w firmie Nayara Energy z Bombaju, która obsługuje drugą co do wielkości rafinerię w Indiach oraz ponad 6,5 tys. detalicznych punktów sprzedaży paliw w całym kraju. Spółka odnotowała rekordowy zysk za drugi kwartał 2022 r.⁴³.

Rosja odgrywa również kluczową rolę w indyjskim przemyśle energii jądrowej. Restrykcyjna polityka nuklearna Indii, ograniczająca możliwości zachodnich inwestycji w rozwój przemysłu jądrowego, stworzyła przestrzeń dla zaangażowania Rosji, której rząd zgodził się przejąć odpowiedzialność w przypadku ewentualnej awarii jądrowej. W efekcie Rosja stała się strategicznym partnerem Indii w tej dziedzinie. Władimir Putin i Narendra Modi zgodzili się rozszerzyć rosyjskie inwestycje w indyjski sektor energii jądrowej w 2015 r., kiedy rosyjski prezydent zobowiązał do znacznej rozbudowy indyjskich elektrowni atomowych. W grudniu 2021 r. politycy uzgodnili dalszy rozwój cywilnej współpracy nuklearnej⁴⁴. Rosatom posiada umowę na budowę

⁴¹ P. Bera, *Rosja nie może wydać części pieniędzy za ropę. Siergiej Lawrow: mamy problem*, <https://www.money.pl/gospodarka/rosja-nie-moze-wydac-czesci-pieniedzy-za-rope-siergiej-lawrow-mamy-problem-6895786351131392a.html> [dostęp: 04.02.2024].

⁴² Strona internetowa firmy OVL, <https://www.ongcvidesh.com/assets/cis-far-east> [dostęp: 04.02.2023].

⁴³ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*

⁴⁴ S. Mallapaty i in., *The Countries Maintaining Research Ties with Russia Despite Ukraine*, <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00945-3> [dostęp: 04.02.2023].

sześcioreaktorowej elektrowni jądrowej o mocy 6000 MW w Kudankulam na południu Indii. Budowa rozpoczęła się w 2002 r., a od 2017 r. dwa reaktory działają już komercyjnie. Od 2022 r. trwa budowa kolejnych czterech reaktorów⁴⁵.

Podsumowując, w obliczu rosnącego zapotrzebowania energetycznego Indie mogą liczyć na to, że postępująca izolacja Rosji pozwoli im kupować paliwa w korzystniejszych cenach. Przeszkodą w zwiększaniu importu rosyjskich surowców energetycznych jest infrastruktura transportowa i rafineryjna, która nie jest do tego dostosowana. Problem ten dotyczy zwłaszcza gazu ziemnego. Przekierowanie dostaw z Europy do Indii wymagałoby znacznych inwestycji finansowych i materiałowych w budowę nowych gazociągów. Biorąc pod uwagę geografie Azji Południowej, rurociąg z Rosji do Indii musiałby przebiegać przez Pakistan i Afganistan, co jest ryzykowne ze względu na możliwą ingerencję ze strony rządów tych państw lub organizacji terrorystycznych⁴⁶. Problem z eksportem ropy naftowej jest o wiele bardziej złożony, ponieważ dotyczy kwestii ubezpieczenia. Zachodnie firmy ubezpieczeniowe, ze względu na sankcje, są niechętne, aby ubezpieczać indyjskie inwestycje na rosyjskich polach naftowych w pobliżu Sachalinu. Transport ropy naftowej wymaga bowiem wykorzystania tankowców zdolnych poruszać się w umiarkowanej lub nawet grubej warstwie lodu. Rosyjskie firmy nie są natomiast w stanie samodzielnie ubezpieczyć swoich tankowców tej klasy⁴⁷.

ARKTYKA

Arktyka w ostatnich latach staje się przedmiotem rywalizacji, głównie ze względu na zwiększoną dostępność, spowodowaną ociepleniem klimatu. Zjawisko to otwiera szerokie możliwości eksploatacji występujących tam złóż surowców naturalnych. Drugą kwestią jest możliwość wykorzystania nowych szlaków transportowych. Zaangażowanie w sprawy dotyczące Arktyki państw nieposiadających tam swoich sektorów budzi wiele kontrowersji. Szczególne zainteresowanie eksploracją arktycznych surowców i posiadaniem wpływu na kierunek zarządzania tym obszarem wykazują Chiny, Indie, Japonia i Korea Południowa. Państwa te zaoferowały pomoc finansową na

⁴⁵ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*

⁴⁶ S.A. Warren, S. Ganguly, *India–Russia Relations...*, s. 826.

⁴⁷ N. Verma, J. Saul, *India's ONGC Struggling to Move Russian oil to Asia as Sanctions Bite – Sources*, 21.04.2022, <https://www.reuters.com/business/energy/indias-ongc-struggling-move-russian-oil-asia-sanctions-bite-sources-2022-04-26/> [dostęp: 04.02.2023].

rozbudowę infrastruktury, licząc na uzyskanie korzyści finansowych i wpływów politycznych. Państwa arktyczne nie są jednak skłonne do dzielenia się wpływem na procesy decyzyjne dotyczące spraw regionalnych. Ze względu na wojnę w Ukrainie Rada Arktyczna czasowo zawiesiła swoją działalność. Rosja, posiadająca największy sektor w Arktyce, podkreśla, iż zamierza kontynuować dotychczasową współpracę z Chinami i Indiami w dziedzinie eksploracji tamtejszych złóż⁴⁸.

Indie chętnie wykorzystują krótszą trasę morską wiodącą przez Morze Północne. Pozwala im to na pozyskiwanie ropy naftowej i gazu ziemnego bezpośrednio z Arktyki. Podczas V Wschodniego Forum Ekonomicznego we Władywostoku w 2019 r. Rosja zaproponowała swojemu strategicznemu partnerowi udział w projektach arktycznych⁴⁹. W 2021 r. Indie zobowiązały się do rozwoju infrastruktury Północnej Drogi Morskiej w celu przekształcenia jej w główny szlak dostaw rosyjskich surowców energetycznych do Indii. Poprzez zaangażowanie w rozwój regionu arktycznego władze w Nowym Delhi liczą na wzmożenie wysiłków ze strony rosyjskiej w ukończeniu rozszerzonej wersji Międzynarodowego Korytarza Transportowego Północ-Południe (INSTC), który miałby służyć do transportu zasobów z Arktyki do Indii. Korytarz Północ-Południe stanowi także alternatywę dla chińskiego Inicjatywy Pasa i Szlaku⁵⁰.

Zaangażowanie Indii w Arktyce jest ściśle związane z ich obawami dotyczącymi zwiększonej obecności Chin w tym regionie. Władze w Nowym Delhi niepokoją się, że powstające szlaki morskie w Arktyce zaoferują ChRL realną alternatywę dla Cieśniny Malakka. Nie należy zapominać, iż podstawą strategii Indii w potencjalnym konflikcie z Chinami jest plan odcięcia „chińskiej żeglugi przez Ocean Indyjski”, stąd obawa, iż dostęp rywalu do szlaków arktycznych uczyni tę strategię nieskuteczną⁵¹.

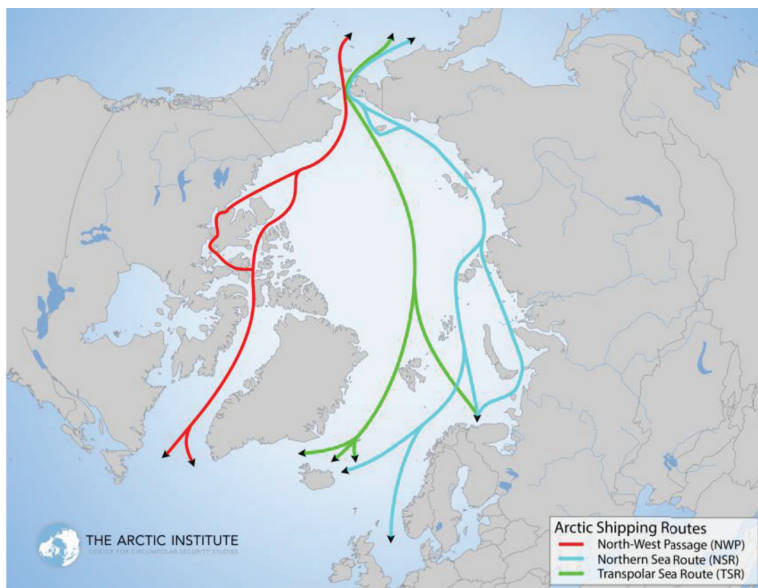
⁴⁸ N. Khorrami, *India-Russia Cooperation in the Arctic and the Rising Prospect of Polarization in Arctic Governance*, The Arctic Institute, 1.06.2022, <https://www.thearcticinstitute.org/india-russia-cooperation-arctic-rising-prospect-polarization-arctic-governance/> [dostęp: 05.02.2023].

⁴⁹ S. Sukhankin, *Looking beyond China. Asian Actors in the Russian Arctic (Part One)*, „Eurasia Daily Monitor” 2020, t. 17, nr 64, <https://jamestown.org/program/looking-beyond-china-asian-actors-in-the-russian-arctic-part-one/> [dostęp: 05.02.2023].

⁵⁰ L.H. Chan, *Can China Remake Regional Order? Contestation with India over the Belt and Road Initiative*, „Global Change, Peace and Security” 2020, t. 32, nr 2, s. 199–217, DOI: 10.1080/14781158.2020.1772215.

⁵¹ N. Khorrami, *India-Russia Cooperation in the Arctic...*

RYSUNEK 1
Przebieg Północnej Drogi Morskiej (kolor błękitny)

RYSUNEK 2
Przebieg Międzynarodowego Korytarza Transportowego
Północ-Południe (INSTC, kolor czerwony)

Kolejnym ważnym aspektem współpracy indyjsko-rosyjskiej jest eksploracja kosmosu i rozwój technologii kosmicznych. Biorąc pod uwagę surowe środowisko i brak infrastruktury w Arktyce, uważa się, że technologie kosmiczne odegrają kluczową rolę w uwolnieniu potencjału regionu. Mogą one zapewnić „niezbędne środki do kontrolowania i zabezpieczania operacji handlowych, cywilnych i wojskowych dla wszystkich zainteresowanych stron”⁵².

Z punktu widzenia Rosji współpraca z Indiami i Chinami w Arktyce ma na celu: przyspieszenie wprowadzenia istniejących tam surowców na rynki światowe; rozwój infrastruktury Północnej Drogi Morskiej; przyciąganie inwestycji w celu przyspieszenia rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu. Reasumując, Rosja odnosi korzyści ze zwiększonej obecności Indii w Arktyce, ponieważ pozwoli jej to nie tylko na dywersyfikację portfela inwestorów, ale także na uniknięcie nadmiernego polegania na Chinach. Współpraca ta bez wątpienia wzmacnia relacje rosyjsko-indyjskie⁵³.

PERSPEKTYWY DALSZEJ WSPÓŁPRACY

W ciągu najbliższych kilku lat stosunki rosyjsko-indyjskie ulegną najprawdopodobniej osłabieniu. Przyczyną tego będzie erozja filarów, na których dotychczas opierała się współpraca. Najszybciej da się to zauważyć w sektorze zbrojeniowym. Indie widzą potrzebę dywersyfikacji dostaw broni i uzbrojenia, gdyż Rosja na skutek wojny prowadzonej w Ukrainie przestała być niezawodnym dostawcą sprzętu wojskowego. W niedalekiej przyszłości rosyjscy producenci broni będą musieli konkurować z Francją, Izraelem, Stanami Zjednoczonymi, a także z indyjskim przemysłem obronnym. Relacji handlowych w sektorze zbrojeniowym nie zastąpi skutecznie żaden inny sektor. Pomimo bowiem znacznego wzrostu zakupów rosyjskiej ropy naftowej przez Indie, stosunki handlowe między tymi dwoma państwami stanowią w dalszym ciągu niewielki ułamek ich całkowitej wymiany handlowej⁵⁴. Ponadto, zgodnie z doktryną ministra Jaishankara, Indie będą wykorzystywały możliwość zakupu taniej rosyjskiej ropy naftowej tak

⁵² K. Bjorkum, *Arctic Space Strategy: The US and Norwegian Common Interest and Strategic Effort*, „Strategic Studies Quarterly” 2021, t. 15, nr 3, s. 88–112, https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/SSQ/documents/Volume-15_Issue-3/Bjorkum.pdf [dostęp: 04.02.2023].

⁵³ N. Khorrami, *India–Russia Cooperation in the Arctic...*

⁵⁴ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*

długo, jak długo będzie to opłacalne z punktu widzenia ich interesu narodowego (np. nie będą groziły im sankcje). Problemem, który także rzutuje na dalszy rozwój handlu, jest ciągle nierozwiązana kwestia płatności w rupiach.

Również „geopolityczny” filar relacji rosyjsko-indyjskich będzie ulegał w najbliższym czasie dalszemu osłabieniu. Na skutek wojny w Ukrainie spada bowiem potencjał Rosji do równoważenia wpływów w Azji. Zerwanie stosunków z Zachodem, zacieśnienie relacji gospodarczych i w zakresie bezpieczeństwa z Chinami zwiększyło asymetrię w stosunkach Pekin–Moskwa. Biorąc pod uwagę długoletnią rywalizację między Indiami a Chinami, utrzymanie obu partnerstw może okazać się niemożliwym wyzwaniem dla rosyjskiej dyplomacji. W interesie Nowego Delhi byłaby sytuacja, w której byłaby Rosja na tyle silna, aby działać niezależnie od Chin i zapobiegać temu, aby stały się one dominującą potęgą w Azji. Nie bez konsekwencji dla wzajemnych relacji jest fakt, iż Indie aktywnie poszukują innych partnerów, zacieśniając współpracę m.in. ze Stanami Zjednoczonymi, Unią Europejską⁵⁵.

Na koniec warto przytoczyć dwa możliwe scenariusze rozwoju przyszłych relacji rosyjsko-indyjskich opracowane przez Rajana Menona i Eugene’a Rumera, ekspertów z Carnegie Endowment for International Peace. Zgodnie z pierwszym, nazwanym „chińskim wasalem”, po zniszczeniu swoich relacji z państwami zachodnimi Rosja będzie coraz bardziej uzależniona od ChRL. Na linii Pekin–Nowe Delhi dojdzie do napięć skutkujących starciami granicznymi. Doprowadzi to do zwrotu Indii w stronę najprawdopodobniej USA. Sprzedaż rosyjskiego uzbrojenia do Indii zostanie zmarginalizowana. Według ekspertów ChRL mogą nawet wywierać presję na Federację Rosyjską, aby uznała chińskie roszczenia do spornego terytorium na północy i północnym wschodzie Indii lub zmieniła swoje tradycyjnie proindyjskie stanowisko w sprawie Kaszmiru. W tym scenariuszu trwające od dziesięcioleci partnerstwo między Indiami a Rosją straci na znaczeniu⁵⁶. Drugi scenariusz – „trudne balansowanie” – również zakłada wzrost zależności Rosji od Chin. Tutaj jednak Chiny i Indie będą tak układać stosunki, aby uniknąć dalszej eskalacji napięć. Umożliwi to Rosji kontynuowanie swojej polityki wobec Indii. Wzajemne partnerstwo będzie opie-

⁵⁵ J. Panda, *The Limitations of India and Russia's Transactional Relationship*, 22.02.2024, <https://www.usip.org/publications/2024/02/limitations-india-and-russias-transactional-relationship> [dostęp: 04.03.2024].

⁵⁶ R. Menon, E. Rumer, *Russia and India...*

rać się na: sprzedaży bardziej zaawansowanych systemów uzbrojenia; długoterminowych umowach energetycznych (najprawdopodobniej po obniżonych cenach); oraz na nieangażowaniu się w sprawy, które są przyczyną niezgody między Indiami i Chinami. Ten scenariusz zakłada jednak idealistycznie, że Rosja będzie w stanie dostarczać na rynek indyjski zarówno konkurencyjny sprzęt wojskowy, jak i ropę naftową po dobrych cenach⁵⁷.

PODSUMOWANIE

W pierwszym roku po rozpoczęciu wojny w Ukrainie stosunki rosyjsko-indyjskie przeszły wyczuwalną zmianę. Niezależnie od głęboko zakorzenionych historycznych powiązań między obu państwami Indie prowadzi coraz bardziej pragmatyczną politykę zagraniczną. Na pierwszym miejscu stawiają własne interesy polityczne. W obecnym momencie w ich interesie jest uzyskiwanie jak największych korzyści (dla sektora energetycznego, zbrojeniowego) z relacji z Rosją. Nowe Delhi oficjalnie nie potępia więc działań partnera w Ukrainie, współpracuje z Moskwą w sektorze gospodarczym, obronnym i a także na forach wielostronnych, ale jest też bardziej ostrożne. Dywersyfikuje dostawy broni. Otwiera się na bliższe relacje z państwami zachodnimi. Wydaje się, że erozja partnerstwa indyjsko-rosyjskiego jest nieunikniona i nic nie wskazuje na to, aby któraś ze stron podjęła radykalne kroki powstrzymać celu jej powstrzymania.

LITERATURA

- Bjorkum K., *Arctic Space Strategy. The US and Norwegian Common Interest and Strategic Effort*, „Strategic Studies Quarterly” 2021, t. 15, nr 3, s. 88–112, https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/SSQ/documents/Volume-15_Issue-3/Bjorkum.pdf [dostęp: 04.02.2023].
- Chan L.H., *Can China Remake Regional Order? Contestation with India Over the Belt and Road Initiative*, „Global Change, Peace and Security” 2020, t. 32, nr 2, s. 199–217, DOI: 10.1080/14781158.2020.1772215.
- Curanovic A., Kardaś S., Alf R., *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej w okresie prezydentury Władimira Putina. Próba bilansu*, Żurawia Papers, z. 1–16, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.

⁵⁷ Ibidem.

- Khorrani N., *India–Russia Cooperation in the Arctic and the Rising Prospect of Polarization in Arctic Governance*, The Arctic Institute, 1.06.2022, <https://www.thearcticinstitute.org/india-russia-cooperation-arctic-rising-prospect-polarization-arctic-governance/> [dostęp: 05.02.2023].
- Kronsdal K.A., *India–Russia Relations and Implications for U.S. Interests*, Congressional Research Service, 24.08.2022, <https://sgp.fas.org/crs/row/R47221.pdf>, s. 2 [dostęp: 01.02.2023].
- Kuczyński G., *Indie kupują rosyjską ropę na potęgę*, 27.12.2022, <https://warsawinstitute.org/pl/indie-kupuja-rosyjska-rope-na-potege/> [dostęp: 04.02.2023].
- Kugiel P., *Słabnące partnerstwo Indii i Rosji – niespodziewany efekt wojny na Ukrainie*, <https://pism.pl/publikacje/slabnace-partnerstwo-indii-i-rosji-niespodziewany-efekt-wojny-na-ukrainie> [dostęp: 03.02.2023].
- Lalwani S., O'Donnell F., Sagerstrom T., Vasudeva A., *The Influence of Arms. Explaining the Durability of India–Russia Alignment*, <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2473328/the-influence-of-arms-explaining-the-durability-of-indiarussia-alignment/> [dostęp: 01.02.2023].
- Leonova O.G., *Indiya i Rossiya v novykh geopoliticheskikh usloviyakh: novyy etap vzaimootnosheniy*, „Rossiya i sovremennyy mir” 2023, nr 2, s. 67–71.
- Menon R., Rumer E., *Russia and India. A New Chapter*, Carnegie Endowment for International Peace, 20.08.2022, s. 7, <https://carnegieendowment.org/2022/09/20/russia-and-india-new-chapter-pub-87958> [dostęp: 01.02.2023].
- Никитина М.В., *Индийско-Советские отношения: Заключение Договора О Мире, Дружбе И Сотрудничестве*, „Вестник ВГУ, Серия: История. Политология. Социология” 2007, nr 2, s. 101–107, <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/history/2007/02/2007-02-13.pdf>, s. 102–104 [dostęp: 01.02.2024].
- Olszanecka N., *Rosyjsko-indyjska współpraca w dziedzinie nauki i eksploracji kosmosu*, „Historia i Polityka” 2016, nr 15 (22), s. 112–113, DOI: 10.12775/HiP.2016.006.
- Sipocz B., *Polityka zagraniczna Indii a sojusz QUAD*, The Warsaw Institute Review, „The Warsaw Institute Review” 2022, nr 4, s. 44–51.
- Sukhankin S., *Looking Beyond China. Asian Actors in the Russian Arctic (Part One)*, „Eurasia Daily Monitor” 2020, t. 17, nr 64, <https://jamestown.org/program/looking-beyond-china-asian-actors-in-the-russian-arctic-part-one/> [dostęp: 05.02.2023].
- Warren S.A., Ganguly S., *India–Russia Relations after Ukraine*, „Asian Survey” 2022, t. 62, nr 5–6, s. 811–837, DOI: 10.1525/as.2022.1799235.

- Wezeman P.D., Kuimova A., Wezeman S.T., *SIPRI Arms Transfers Database*, Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.orfonline.org/expert-speak/indias-arms-imports-from-russia/> [dostęp: 03.02.2023].
- Wróbel T., *Czarne chmury nad rosyjską zbrojeniówką*, Polska Zbrojna, 28.03.2022, <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/36883?t=Czarne-chmury-nad-rosyjska-zbrojeniowka> [dostęp: 05.02.2023].
- Zaremba M., *Liberalne reformy gospodarcze lat 90. XX wieku w Indiach. Przebieg i próba oceny*, „The Polish Journal of Economics” 2021, nr 4(308), s. 103–124, DOI: 10.33119/GN/143263.